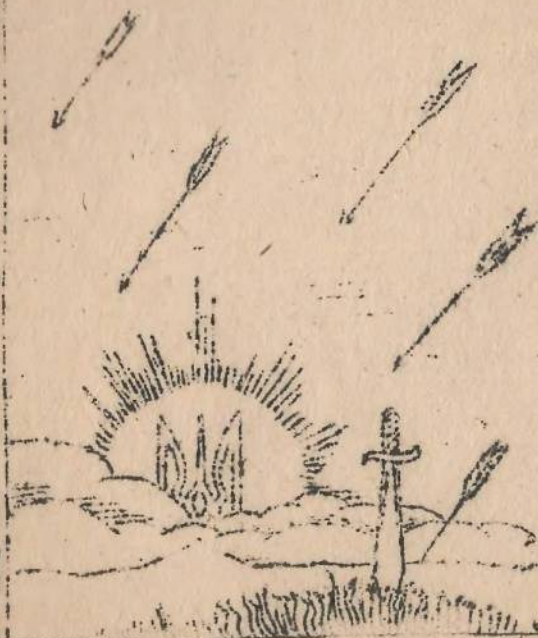

Блукалець -

Про наші

національні

назви

1946

ПРО НАШУ НАЦІОНАЛЬНУ НАЗВУ.

Тяжка доля судилася нашому народові на його історичному шляху. Переживав наш народ часи великої слави і добробуту, але завнав і багато горя та злигоднів у часи занепаду, у часи підневільного перебування під владов чужинців, у часи лихоліття. За той довгий час історичного життя завнав він багато докорінних переломів, як от заміна своєї поганської віри на християнську, а вкупі з тим і перебудова свого національного побуту згідно з заповідями нової християнської віри. Окрім того довелось і свою назву, в котрому виступив на кін історії, замінити на іншу, що існувала віддавна поруч офіційної, книжної, але котра стала більше відповідати вимогам національної свідомості і гордості, бо краще нав'язувала до традицій боротьби за своє "всевиявлення", за своє самовизначення. Іншими словами кажучи, - не довелось, а удалось повбутися тієї книжної, штучної назви, бо вона була нам накинута тоді, на світанку нашого історичного життя сторонньою

СИЛОМ.

Отже перші історичні відомості, що подаються про наш нарід, зафіксують за ним назву "Русь". Само це слово не має ще однозначного пояснення в історичній науці^{х/}, але не воно нас цікавить, ціка-

х/ Московські учені виводять назву "Русь" від норманів /варягів/, тобто - з півночі, це так звана "норманістична" теорія. Ця теорія /гіпотеза/ вигідна їм, бо дає можливість перекручувати факти історії та доказувати, що, мовляв, на початку історичного життя була якась "загальноросійська" національна спільнота, тим-то поділ східньо-слав'янської вітки на українців, білорусів та москвинів /русских/ - це є пізніше явище і це є "сепаратизм" /відокремлення/ від "єдиної" російської нації. Проф. Сергій Шелухин заступає інший погляд, а саме - походження "Русі" виводить з півдня, чим цілком спростовується, анулюється "норманістична" теорія.

Праця в книжці проф. С. Шелухина: "Звідкля походить Русь"
/Теорія кельтського походження Київської Русі з Франції/.

Прага, 1929. -

вить нас те друге, що прийшло йому на зміну. Годиться зазначити лише, що назва "Мала" та "Велика Русь" /а потім "Росія"/, утворена греками /вірніше - візантійцями, в синоді Царьгородського Патріярха/ на грецький лад спершу для назви титула митрополита Київського /"Малої Русі"/ і Московського /"Великої Русі"/. Ці назви мають аналогію в самій Греції, де "Малю Грецію" звалась метрополія, а землі північ опановані греками, тобто по теперішньому "колонії", звались - "Велика Греція", бо й справді, просторово вони були дуже великі у порівнянні з їх тісною, малою батьківщиною. Отже, землі навкруги Києва, та інші, заселені нашим народом, - це батьківщина /митрополія/ панівної династії і народа, а всі дальші /на північ/ - то підлегли, що підпали під владу Києва. От саме цим доказується нестійкість вигадки деяких московських істориків, що живосилом хочуть пояснити нашу національну назву на свій лад, наближаючи її значіння до московського слова "окраїна"... Отож - метрополія не може бути одночасно і "окраїна", тим паче, що назва "Україна" зафіксовується в літопису у другій половині XII сторіччя, а титула митрополита повстає на початку XIV ст.

Час появи першого запису назви "Україна", звичайно, не вказує на час настання цієї назви, котра існувала ще довгенько до часу першого

занотування її. Вона, як пізніш побачимо, виникла ще в доісторичні часи.

Остаточне закріплення цієї назви за нашим народом і краєм принесли лише найновіші часи, коли національна свідомість шукала нав'язати нитку історичної традиції - боротьби за свою окремішність... Отож доба козаччини і була тою ниткою, що в'язала новітні змагання до відродження з попереднім славним періодом Київської Держави, котрий, до речі сказавши, тоді вже новоявлена "Російська Імперія" старалась загарбати собі, присвоївши як саму назву "Русь", перероблену на "Росія", так і початки нашої державности над Дніпром, тобто історію "Київської Русі".

Слід вазначити, що зміни назви народу чи держави в історії не є такі рідкі, як то може видаватись. Пригадаймо стару Римську Імперію, на місці котрої настала Італійська держава італійського народу, або - на місці колишніх воєвничих "галлів", з котрими Рим вів завязану боротьбу, тепер є французи, французька республіка. Із слов'янських народів згадаймо болгарів та поляків, що вже в історичних часах одержали свої теперішні назви замість раніш повсталих, що майже забулися.

Придивімося тепер ближче до самої назви "Україна". Раніш було вже згадано, що наближення цієї назви до московського слова "окраїна", котрим хотіли б деякі московські історики пояснити нашу назву, не має підстав з історичного погляду.

Отже пошукаймо пояснення нашої національної назви у самій нашій мові. Маємо в нашій мові слово, що близьке до нього своїм глуздовим значінням і морфологічною будовою, це слово "країна". Є ще де-кілька слів в корінем "край", а саме: "край", "окрасць", "кравець", "краяч", "краяти", "украяти". Отже - звідки і як могло повстати слово "Україна"?

Отже, - як я з якоїсь більшої землі "украю" собі якийсь шмат, то могу той шмат землі, до мого займанщини назвати: "де моя україна". Замітний є факт, що справді перші, свіжі сліди назви Україна якраз зафіксовані на землях, що межували колись із диким степом, котрого кланцями наші прапредки "украювали" - і мечем і плугом. Отже процес того "украювання" можна собі уявити так. Розселючись від своєї діаспори, свого первісного осідку, своєї батьківщини, освоюючи собі нові землі у степах чи полях, прапредки наші "украювали" собі нові зай-

мащини дослівно, тобто: оборували плугом чи значили іншими знаками і тоді кожен міг сказати: "це моя україна", сусіда мав також свою "україну", дальші сусіди своєю і т.д. Подекуди значіння цього слова за його походженням відчувається в свідомості народу, от хоч би в приказці /примівці/: "У нас - Україна: треба самому собі хліба україяти" х/.

Цей процес повстання займанщини полишив свій слід у нашій мові, а саме - у звороті "на Україні", як наприклад: "А на Україні - там сонечко сяє, козацтво гуляє", або в іншій пісні: "Ой буде нас, мати, по горах, по долинах, ой буде нас, мати, по чужих українках", так говорять у пісні діти-сироти до матері. Тут ужито це слово "україна" в рядовому значінні, в малої літери. Цей зворот "на Україні" має аналогію у зворотах: "на полі", "на ниві", "на грядці", "на подвір'ї" тощо, і має стисло означене конкретне значіння чогось знаного, чогось обмеженого, чи вірного - обмеженого. Порівняймо такі вирази: "на своєму полі він посіяв пшеницю" і "ой у полі вітер віє" ... Отож - у першому випадку

х/ С.Шелухин: "Україна", ст.113.

поле - це щось стисло означене, обмежене, у другому - поле вже як щось широке, необмежене, бо й мова йде про таку стихію, про вітер, що не вкладається в такі обмеження... І дійсно - цей мовний зворот так ужився в нашій мові, що не тільки в піснях, думах та інших народних творах зустрічаємо його, а навіть пізніше - у творах красного письменства, як от у Шевченка: "Було колись на Україні ревіли гармати"... і багато таких прикладів можна навести ще з творів красного письменства, і лише в останніх часах стали уживати звороту "в Україні", коли треба відтінити, що то діється в межах України, як держави. Слід ще додати, що проміжний процес поширення цієї назви від назви займанщини /"україна" з малої літери/ до назви цілої країни /тобто - "Україна" в великій літері/ помітний і в таких виразах, як "на Волині", "на Поліссі", "на Запоріжжі" і т.п., тобто де є назва провінції, як сукупності малих "україн" - займанщин.

Чи й справді ця назва виникла лише на узгрянниччій степу? Ні, вона відома була на всьому просторі, де осів наш нарід, і полишила свій слід як у мові, у мовних зворотах, так і в писемних пом'ятках ще на світанку історичного життя нашого народу. Лише слід зауважити, що ця назва

найсвіжіше збереглась на тому узгрянниччі і саме тому, що там довго ще був "свіжий" процес "украювання" собі займанщин, відвойовування їх від степу, від безнастанної навали степових орд.

А що й у інших наших землях відома була ця назва, свідчать про це наші старі літописи. В Іпатієвському списку Галицько-Волинського літопису під 1189 роком значиться, що... галицькі мужі послали до князя Ростислава, який тоді пробував у Смоленську, "зовуше його к собі на княженє". Він "іспросіся у Давида" /князя Смоленського/, поїхав і швидко приїхав "ко Україні Галицькій". Про кн. Данила в Іпат. списку того ж літопису читаємо: "Данилу же возвратившемуся к домови ... іха с братом і прич Берестий і Ігровеск і Верещин і Столп, Комов і всю Україну". Тобто ту Україну, що належала до згаданих городів. Навіть на далекому Закарпатті /Карпатська Україна/ ще в XVII сторіччі була жива ця назва, як це видно з листа іезуїта Млленя, з дня 3. жовтня 1662 року з Мукачева до Кракова до іезуїта Міткевича. Тут є такі вирази: "Мункачівська Україна", також згадано кілька країн - Шарішська, Березанська, Ужська. Лист писаний по-латині, назви подавалися як власні імена, без перекладу /Про це в згаданій кн. Шелухина "Україна" ст. 212/.

По інших наших землях той давній процес "українізації" міг уже забутись, але в степовій смугі ще він був довго "актуальний", тому й ця назва, натурально, надавалась усій сукупності тих займанщин. Цей процес після татарської навали призвів до народження козаччини, котра цілі сторіччя була авангардом народу у боротьбі зі степовою стихією, а пізніше стала в оборону цілого народу проти зазіхання всіх ворожих сил на волю, на життя всього нашого народу. Та доба якраз і висунула оту нашу народню назву "Україна", спопуляризувала її, - і вона увійшла - як назва країни, а від неї, як назва народу - в усі твори нашого національного духа, - в пісні, думи, казки, приказки, бувальщини, тощо.

У XVII та XVIII сторіччях назва "Україна" була відома в усій Західній Європі - в різних публікаціях, географічних мап тощо. Тільки у XIX стор. також, не дивлячись на старанне замовчування у межах царської Росії, у західній Європі наше національне ім'я не забувається передовими людьми. От, наприклад, відомий географ Елізе Рекль у своїй все-світній географії "Людина і Земля", пише, що українська нація населяє простір від Кубані по Сян і Вислу та в Карпатах. А соціаліст Бенуа Мальсон у своїй "Історії Соціалізму" визначив, що українська нація єдина

походженням, цілком відмінна від москвинів /русских/ та поляків і заселяє територію Великої України, Галичини, Буковини і "Карпатської України" ^ж/ .

Отже першим раз зустрічається ця назва в нашому літопису під роком 1187. Літописець, пишучи про смерть переяславського князя Володимира Глібовича, що часто ходив на половців і все мав над ними перемоги, коли він несподівано умер, вернувшись із походу проти половців, додає: "і плакашесь по нем переяславці, бі бо лябя дружину, і злава не собірашеть, імніня не кадяшеть, но дашеть дружині, бі бо князь добр і крпнок на раті і мужеством крпким показася, всякими добродітелями наповнен, о нем же Україна много постона" ^{xx}/ . Професор С.Шелухин, навівши цю цитату, зазначає в цьому місці: замість назви "Русь" ужито "Україна" - отже вона заступає назву цілої національної території, котрої своїми "ратними" подвигами беронив Володимир Глібович, бо він був відомий на цілу Україну. Звідси також бачимо, що поняття "Україна" в 1187 році було ширшим, як Русь, тоді бо Галичина називалась "Україна Галицька", а "Руссю" це не називалась Руссю вона стала зватися лише

^ж/ Histoire du socialisme. Paris 1880. Борцак, ст.26.

^{xx}/ С.Шелухин: "Україна", ст.136.

в XIII ст.

Між іншим у цьому часі /між роками 1185 і 137/ повстала і невмируща поема "Слово о полку Ігоревем", де так яскраво змальована саме эта боротьба зі степовиками, до заступами все дорогу до освієння степових просторів нашими предками. Отже сама національна назва, як і ця велика поема, нехай нам усе нагадуть, що процес "українізації" собі місця під сонцем, процес боротьби за право жити і бунту, — це є процес безнастанний і неминучий, і по думці том, хто не занедіє, хто збереже пружність своїх життєвих сил, як сімниця теля і збірнота, цільний той наряд не замадеться в ні-буття чи в напівсенте животіння, а буде з успіхом скупчувати і розвивати свої духові сили, триумфально виходити з усіх скрутних історичних обставин.

Слід зазначити, що подане тут пояснення нашої національної назви вперше висловив професор Сергій Мелухин, дослідник багатьох проблем, що висунула наша історія і, так звана, преторія, тобто доісторичні часи нашого народу і заселеної ним території. І саме він подав думку, що пояснення нашої національної назви слід шукати у мові свого народу, а не звертатись до чужих ніби науковців, що за всяку ціну хотіли б надати таке глуздове значіння нашій назві, яке вигідне нашим мозгом

протекторам та названим "братам" причепаю... Бо ж не роз'яснюють справи такі ніби наукові пояснення, які подаються в деяких популярних історіях, що, мовляв, назва нашого краю - "Україна" - походить від того, що наша країна розташована "на окраїні Європи від Азії, отже: дано нам назву і почесне завдання - боронити Європу від Азії... Цікаво, звідки дивився той, що роздавав такі почесні назви і завдання? Бо поняття "узгрянниччя" /"окраїна"/ є поняття відносне /релятивне/, залежне від пункту, з якого ми розглядаємо даній обшир. Та й значення слова "Україна" в українській мові в кожному разі не може означати "окраїна", тобто: узгрянниччя чогось /прикордоння/. Що воно фонетично близьке до московського "окраїна" то це ще нічого не значить, - маємо чимало слів одногучних з московськими, а цілком різних змістом /як от: "вродливий" - гарний на вроду, московське: "уродливый" - калікуватий, брудкий/.

Стож такого легковажного ставлення до цієї такої важливої справи не можна далі толерувати. Наш нарід жив віддавна своїм суверенним життям, завжди зберігав і зберігає своєрідність в усіх ділянках свого збірного національного життя, - отже є він гордий також і зі свого історичного покликання, що міститься в його національній назві, котрої

ніхто нам не накинув, а повстала вона в наслідок освоєння природи, боротьби з оточенням, півніші ж історичні події закріпили цю назву за ним, як назву почесну, що в'яже багатоміліоновий нарід в одну духову спільноту. Ім'я це стало живою персоніфікацією. З ним живе уявлення про нарід, територію і владу, — так висловлюється проф. С. Шелухин у своїй книжці "Україна". Воно /це ім'я — назва народу/ в душі народности, зв'язане з нею історично, органічно й психологічно, в означенням народности, зайнятої нею території і народньої влади на ній, національної персоніфікації, означенням єдності антропологічної спільноти, символом солідарности, назвою суб'єкта прав^{х/}. Що так воно в легко переконатися хоча б з того факту, що нема ніодного народнього твору, поміченого гениєм національного духа, де б уживалось якоїсь іншої назви, крім України, хоч би та сама "Русь" чи "Малоросія"... Це виками накидуване народом ім'я ним же все відкидається, бо не виросло воно органічно, як це перше, що настало як натуральний плід його зусиль і трудів на шляху вселюдського поступу — до верхів'їв добра і краси. Тож не дарма багато славетних чужинців, передових мислїв науки і мистецтва, захоплювались нашим назвою, бо ця назва в душі зворідна і надзвичайно змістовна.

^{х/} С. Шелухин "Україна", ст. 17.

В огляду на те, що наші вороги створили багато нісенітниць, щоб збивати в пантелику несвідомих наших братів, тому годиться ще згадати, що й назва "українець" є також дуже давня. Спершу та назва звучала: "україняне" /як "волиняне", "деревляне", "подоляне"/, пізніш стали вживати форми: "українці" /як "волинці", "подільці" тощо/. На початку XVIII ст. читаємо в розпорядженні царя Петра I /від 12. янв. 1712 р./, котре він писав власноручно "О Украине в будущую кампанію. Пункт 1. Гарнізони в Малоросійських городах укрѣпѣть людьми... із українцев"^X/ Отже, коли вживає чужинець та ще й лютий ворог /"Це той Перший, що розпинав нашу Україну, а Вторая - доконала Вдову Сиротину" - так висловився Шевченко у своєму славетному "Сні"/ такої назви, то, мабуть, було воно популярне і широко вживане слово, хоч москвини неохоче вживали наших національних назв, воліючи заступати їх штучно вигаданими "малоросіяниці", "черкаси" тощо. Пізніше москвини таємними розпорядженнями заборонили публічно вживати нашу народну назву - території і народа, хочаби накинути нам назви "Малоросія", "малоросіяниці", "малороси", з тим, що ми себе кінець-кінцем маємо визнати за "руських". Царь Петро I видав першу заборону друкувати на Україні книжки "од здешнего наречія

^X/ Там ж кн. Шелухина, ст. 158.

отличние", дебто - можна було друкувати лише в московській вимові /а тоді ~~вже~~ була книжна, літературна тодішня мова багато наближена до народньої української мови/, ця заборона зацікачувала калічення нашої тодішньої літературної мови. А цариця Катерина II давала своїм сатрапам, котрих посилала на Україну, вказівки "вильть у малорослян с их головы развратное мнение, полагающее их совсем отличными от здешнего народа /тобто від Москвинів/"... Тому й у російській літературі дуже рідко зустрічаються наші справжні національні назви "Україна", "українці", як от напр. у А.Толстого /поет із середини XIX ст./ у сатиричному творі "Історія Русі", де автор описуючи царювання Катерини II-ої, приводить листування її з філософами-французами Вольтером і Дідро, а далі додає: "і тогчас прикрєпила україндев к земле"... І того ж автора в поезія, присвячена описові України, але заголовок її: "Малороссія" - "Ти знаєш край, где все обильем дышет"... і т.д.

Отже москвинам дуже залежало на тому, щоб ми потроху забували свою народню назву, тоді вони легше нас могли б заманити на свої "московські калачі", щоб запрягти нас в "общерусское ярмо"... Але Бог явив нам своє чудо і післяв нам пророків відродження, а серед них - величн

слова, невмирущого Кобзаря - Тараса Шевченка, що запалив усі дальші по-
коління огнем завзяття, а "на сторожі коло них" поставив рідне слово!..

Ще де-кілька слів щодо уживання самої нашої національної назви.
Один із невтомних працівників на народньому полі "серед темної ночі"
ще старого царського режиму /умер у 1910 р./ - Борис Грінченко завжди
звертав увагу, особливо увагу батьків, щоб навчити поправно вимовляти
нашу національну назву, по-друге: гідно її назовні репрезентувати. Отже
назву це вимовляти завжди і в усіх похідних словах з наголосом на і -
"Україна", "українець", "українка", "український", "по-українськи" і т.п.
Також при різних письмових офіційальних записах не скорочувати у са-
мій назві "Україна" - у на в, хоча б то й чулося у вимові.

Наша славна Україна,-
Наше щастя і наш рай!..
Чи ж на світі єсть країна.
Ще миліша за наш край?!...

/В. Самійленко, з книги поезій
"Україні"/.

Вільно поширювати!
Реферат Видань і Пропаганди при Краєвій К-мді СУПЕ на Австрію.
Ляндек, 1946.